

Motion till riksdagen 2008/09:C455

av **Fredrik Schulte m.fl. (m)**

Nya vårdnadsregler

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att gällande vårdnadsregler skyndsamt bör ses över.

Motivering

Idag växer fler barn än någonsin upp utan kontakt med sin pappa. Den generella uppfattningen är att detta sker till följd av bristande ansvarstagande från fädernas sida. Förvisso kan inte förekomsten av enskilda pappor som smiter från sitt ansvar förnekas, men att pappor däremot hindras från ett närvarande och aktivt föräldraskap belyses sällan. Än mindre lyfts det faktum fram att rådande lagstiftning liksom myndigheters agerande underbygger problemet ytterligare. Det finns dock åtskilliga exempel ur verkligheten som påvisar just detta. Pappor som inget hellre vill än att få till stånd delad vårdnad om sitt barn, men som förvägras detta p.g.a. moderns ovilja att skilja barnets behov från sin egen besvikelse över att relationen med pappan upphört är en alltmer vanligt förekommande verklighetsbeskrivning som separerade småbarnspappor kan berätta om. Dåliga pappor försvinner ofta i ett tidigt skede av en separation väl medvetna om att de gör fel och har därför sällan anspråk gällande de gemensamma barnen. Ansvarstagande pappor fortsätter att kämpa för att få vara närvarande i sina barns liv.

Orsaken till uppkomsten av denna problematik är givetvis i grunden rudimentära mänskliga reaktioner. Upprivna separationskonflikter mellan föräldrar går nästan oundvikligen ut över barnen. I förekommande fall blir reaktionerna så starka att barnen används som ett verktyg för att straffa den tidigare partnern. Många föräldrar är dessutom känslomässigt egoistiska och vill inte att andra än de själva skall ha en nära relation med barnen. Ofta går inte problemen att lösa fullt ut, men dagens lagstiftning skapar förutsättningar för att förvärra problemen. Statistiken talar i detta avseende sitt tydliga språk. I en

Fel! Okänt namn på

jämförelse mellan 2007 och 2000 har antalet ansökningar om gemensam vårdnad minskat med drygt 40 %, samtidigt som antalet tvistliga vårdnadsmål ökat med nästan 20 % (Domstolsverket). Detta tyder på en markant ökning av konfliktgraden vid separationer gällande vårdnaden. I 90 % av samtliga fall där enskild vårdnad tilldöms görs detta dessutom till fördel för mammor (SCB: Barn och deras familjer 2006). Slutsatsen av detta måste antingen vara att vi här ser ett allvarligt och omfattande strukturellt samhällsproblem, eller att kvinnor helt enkelt är bättre föräldrar. Den senare utsagan står uppenbart i strid med grundläggande uppfattningar om jämställdhet och alla människors lika värde. Dyliga utsagor kan jämföras med påståenden som att den relativt låga andelen kvinnor i bolagsstyrelser uppkommit till följd av att män skulle vara bättre på företagande. Därmed är slutsatsen entydig att det här finns ett allvarligt systemfel som måste betraktas som diskriminering.

Det är dock otvivelaktigt så att barns förutsättningar att möta framtiden stärks av att ha två aktiva och närvarande föräldrar. Avsaknaden av en nära manlig förebild är kanske en än mer vanligt förekommande gemensam nämnare än droger bland kriminella. Därtill måste som övriga negativa samhällskonsekvenser även inräknas både pappornas och barnens personliga lidande. De sammantagna samhällskostnaderna för diskrimineringen av pappor blir därför ytterst omfattande. Dagens ordning måste dessutom kraftigt ifrågasättas mot bakgrund av den övriga samhällssträvan som finns för att verka för ökad jämställdhet mellan könen gällande ansvarstagande för barn. Oavsett om metoden heter jämställdhetsbonus eller delad föräldraförsäkring är en ökad jämställdhet mellan män och kvinnor avseende föräldraskap ett överordnat mål som samtliga partier i riksdagen ställer upp bakom. Att då samtidigt upprätthålla ett system som så påtagligt motverkar pappors möjlighet till att vara en del av sitt barns liv ter sig ytterst märkligt.

Samarbetssvårigheter orimlig grund för enskild vårdnad

Sedan riksdagsbeslutet om nya vårdnadsregler trädde i kraft under 2006 har förutsättningarna för att tilldöma enskild vårdnad ökat drastiskt. Även om domstolar fortfarande kan döma till gemensam vårdnad mot båda föräldrars vilja, har den nya lagen påtagligt underlättat för ”att domstolen tar en förälders motstånd mot gemensam vårdnad på allvar” (proposition 2005/06:99, s. 1). Detta har bl.a. inneburit att domstolar inte längre skall besluta om gemensam vårdnad i fall där samarbetssvårigheter mellan föräldrarna förekommer till sådan grad att de överhuvudtaget inte kan samarbeta i frågor som rör barnet (proposition 2005/06:99, s. 104).

Eftersom samarbetssvårigheter utgör en tillräcklig grund för enskild vårdnad har lagen skapat gynnsamma förutsättningar för att framkalla konflikter från den part som äger störst chans att vinna vårdnadstvisten, d.v.s. från mammans sida. Lagstiftningen får därmed som konsekvens att modern gynnas av att initiera en konflikt med fadern i vårdnadstvisten, vilket också har börjat ske i allt större omfattning efter lagens tillskapande. Då lagen även

prövats i Högsta domstolen har denna situation ej heller uppkommit p.g.a. osäkerhet i rättstillämpningen. Då lagen vidare föreskriver att barnets bästa skall vara vägledande för vem som tilldöms enskild vårdnad, utan att närmare specificera vad barnets bästa består av, blir allmänvärderingar om föräldrars lämplighet i för stor utsträckning vägledande (att pappor inte tar sitt ansvar), vilka är till gagn för kvinnan. Eftersom barnet av biologiska skäl bör vara nära sin moder för amning under det första levnadsåret, ges mamman dessutom ett övertag i förhållande till pappan eftersom barnet då spenderat mer tid med mamman och det därmed kan anses ligga i barnets fortsatta intresse att vara kvar hos modern. Ett annat exempel på hur vistelsetiden med barnen påverkar domsluten är ytterlighetsexemplet med en mamma som förlorade vårdnaden om sina barn till barnens pappa, kidnappade barnen och höll sig gömd med dem under ett antal år. Efter att kvinnan gripits av myndigheter och tillbringat en kort tid i fängelse tilldelades hon sedan enskild vårdnad med hänvisning till samarbetssvårigheter och att barnen stadgat sig hos henne.

Kombinationen av att samarbetssvårigheter möjliggör enskild vårdnad och att det finns en otydlighet i lagen rörande begreppet "barnets bästa" har en praxis framkallats som innebär att pappor systematiskt fasas ut ur sina barns liv. Genom att skapa konflikter med fadern om allt från dagisplats till klädval och uppfostran kan kvinnan skapa en bild av att föräldrarna inte kan samarbeta kring beslut rörande barnet. Mamman kan t.ex. efter separationen flytta till någon annan del av landet eller på andra sätt försvåra umgänget mellan pappa och barn för att stärka sin position i domstolsförhandlingar som den förälder till vilken vårdnaden bör ges med hänsyn till "barnets bästa". Lagen gör det helt enkelt lönsamt för mammor att inte samarbeta. Kritik mot att den nya lagstiftningen skulle resultera i just detta framfördes bl.a. av justitiekanslern.

Barnets bästa

Att betydelsen av barnets bästa framhålls bättre i den nya lagstiftningen i jämförelse med den tidigare är positivt. Vad "barnets bästa" innebär specificeras dock inte närmare. Den tillsynes självklara utgångspunkten att barnets bästa bör bestå i att ha två aktiva och närvarande föräldrar framhålls t.ex. inte. Detta är beklagligt och bör istället utgöra själva utgångspunkten för hur vårdnadstvister löses, d.v.s. att gemensam vårdnad automatiskt bör utdömas med undantag för att en av föräldrarna betraktas som direkt olämplig.

Lagen bör vidare utformas så att den förälder som söker bestrida gemensam vårdnad på annan grund än just sin tidigare partners direkta olämplighet bör drabbas negativt. Detta då vederbörande med stor sannolikhet värderar sitt egenintresse framför barnets bästa att ha två närvarande föräldrar. Vidare bör begreppet samarbetssvårigheter definieras tydligare och sättas i ett större sammanhang. Idag blundar samhället många gånger för mammors uppsåtliga strävan att skapa konflikt i syfte att få barnet för sig själv. Umgängesbrott bör t.ex. beivras mer aktivt och vitesnivån för detta bör höjas. Domstolar bör även ta umgängesbrott i beaktande vid själva vårdnadstvisten. En förälder som vid

Fel! Okänt namn på

upprepade tillfällen gör sig skyldig till umgängesbrott bidrar uppenbarligen till att skapa samarbetssvårigheter. För boendeföräldrar bör även en omfattande informationsplikt gentemot den andre föräldern gälla kring viktiga saker som inträffar i barnets liv. Det skall ej vara möjligt att utestänga en förälder från att ta del av viktig information om sitt barn.

Hur bör då praktiska problem hanteras som var barnet skall bo? Hur löser man en situation när den ene föräldern önskar flytta till en annan kommun eller en annan del av landet, eller om konflikt uppstår kring frågor om uppfostran, utbildning, förskola osv.? I konsekvens av ovanstående resonemang kring delad vårdnad bör frågan om boende utgå från att barnet har rätt till ett likvärdigt antal boendetimmar hos båda föräldrarna. Kommer föräldrarna överens om annat bör givetvis detta gälla. I övriga sammanhang bör samarbetsvilja genomgående premieras i den mening att den förälder som utöver sitt egenintresse även identifierar barnets behov av att ha två aktiva och närvarande förälder gynnas av detta. Önskar t.ex. den ene föräldern efter separationen flytta till en annan kommun eller till en annan del av landet och ta med sig det gemensamma barnet, bör den föräldern som önskar stanna kvar och inte bryta upp barnet från sin hemmiljö bli boendeförälder. Lagen bör genomgående präglas av incitamentsstrukturer för samarbete för barnets bästa.

Om konflikten mellan två föräldrar blivit så infekterad att konsensus rörande vissa frågor är omöjlig, bör ett system med goda män tillämpas. Ansvarig myndighet bör således i dylika situationer tillsätta en god man för barnet som, med barnets bästa för ögonen, fattar de beslut där föräldrarna inte kan komma överens. Detta skulle med all sannolikhet öka viljan till samarbete mellan föräldrarna.

Ekonomiska ersättningar

Med delad vårdnad och ett likvärdigt delat boende som utgångspunkt bör något underhållsstöd som regel inte utgå. Detta då båda föräldrarna måste bistå barnet med eget rum, mat, kläder, leksaker, sportutrustning, resor osv. Underhållsplikt bör endast utgå om barnet spenderar mindre än 10 dagar per månad hos en förälder eftersom tiden hos vederbörande då är så omfattande att han/hon i realiteten måste tillhandahålla ovanstående till sådan omfattning att de betalar för sitt barn. Föräldrar som tar sitt ansvar bör slippa underhållsplikt. Regelverket för underhållsstödet bör vidare förändras till att vara kopplat till estimerad inkomst för det kommande året. Det finns i dag exempel på pappor som tidigare haft en hög inkomst men blivit arbetslösa och sedan inte förmått uppnå samma inkomstnivå, men trots detta tvingats betala underhållsstöd baserat på den tidigare höga inkomsten. Barnbidraget bör vidare fördelas mellan föräldrarna i proportion till den tid barnen bor hos dem.

Den vägledande principen måste vara att ekonomiska incitament ej förekommer för att förvägra barnet så mycket tid som möjligt med båda sina föräldrar. Det finns i dag flera exempel där detta förekommer. Ta följande exempel: En pappa har gradvis tillåtits träffa sina barn mer än den tid som stipulerats av domstol då mamman sett praktiska fördelar med detta. När

barnen efter ett tag övergått till att bo halva tiden hos pappan har grunden för att betala underhåll upphört, varpå mamman då hotat med enskild vårdnad om pappan inte träffar barnen mindre.

Oskäligen anklagelser

Ett annat bärande inslag i de nya vårdnadsreglerna är framhållandet av betydelsen av risken för att barn far illa. Vid bedömningen av vad som utgör barnets bästa skall det även fästas särskilt avseende vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp. Detta ter sig närmast som en självklarhet, men har i kombination med principen om enskild vårdnad vid samarbetssvårigheter resulterat i en ökad tendens till falska anmälningar. Detta har inneburit att anklagelser om våld och övergrepp – även om pappan friats från anklagelser – tas i beaktande när domstol och myndigheter vid vårdnadstvister skall fastställa vad som utgör "barnets bästa". Det räcker därmed många gånger med blott ett påstående om övergrepp för att ett barn skall nekas träffa sin pappa. Det finns flera exempel på hur domstol tilldömt delad vårdnad (innan Högsta domstolens prejudikat kring hur samarbetssvårigheter är en adekvat grund för enskild vårdnad) och där mamman bara dagar efter domen inkommit med anklagelser om misshandel som resulterat i att enskild vårdnad senare tilldömts henne. Risk finns givetvis att anmälningarna ökar i takt med att det blir ett vedertaget förfarande för att åstadkomma enskild vårdnad.

Icke lämpliga föräldrar

Det är dock av största vikt att vårdnaden av barn inte ges till föräldrar som på olika sätt utsätter barnen eller sin omgivning för övergrepp. Denna prövning måste dock vara rättssäker för föräldern och vila på en bättre grund än vad som nu är fallet. Att beröva en pappa möjligheten att träffa sina barn och omvänt beröva barnen sin pappa på basis av lösa anklagelser om övergrepp som uppdragats under en vårdnadstvist och som avvisas av domstol är oacceptabelt. Den nya ordningen har stundom försvarats i debatten med svepande formuleringar som att barn måste skyddas mot pappor som förgriper sig mot och misshandlar dem. Viljan till detta ifrågasätter ingen. Att godtyckligt anklaga samtliga män för att vara potentiella sex- och våldsförbrytare och att institutionalisera ett sådant synsätt i lagen är däremot någonting annat. Gällande sexuella övergrepp mot barn i allmänhet bör det påpekas att det är ytterst ovanligt förekommande att en biologisk förälder (mammor likaväl som pappor) förgriper sig på det egna barnet, även om media ibland försöker göra annat gällande genom att offentliggöra specifika fall. Den största risken för dylika övergrepp sker i statistisk mening av styvpappor. Att därför exkludera den biologiska pappan kan ur detta perspektiv vara förödande. Han är inte tendentiös på samma sätt som mamman som troligen vill tro det bästa om sin nya partner då misstanke om övergrepp mot barnet föreligger.

Fel! Okänt namn på

Myndigheternas felgrepp

Utöver de rent legala problemen som är kopplade till vårdnadstvister finns åtskilliga problem i samhällets bemötande av pappor som slåss mot sina tidigare respektive för att vara en aktiv del av sina barns liv. Pappor som driver domstolsprocess för delad vårdnad uppfattas ofta som rättshaverister. Det finns heller knappast en pappa som kommit i kontakt med en socialsekreterare i samband med en vårdnadsvist som inte upplever sig förbigången. Ett fenomen som dessutom genomgående negligeras av myndigheter är Parental Alienation Syndrome (PAS) som på svenska kan översättas till föräldraalienation eller psykisk misshandel av barn. PAS innebär att barn övas i att varken visa empati eller sympati för en av sina föräldrar som i grunden är en älskad person. Företeelsen uppkommer vanligast i separationskonflikter och framkallas av den ena föräldern i syfte att utmanövrera den andre. Eftersom PAS-forskningen är mycket ringa i Sverige är utbildningsnivån och kunskapen dålig bland t.ex. socialsekreterare. Regeringen bör därför vidta åtgärder för att komma tillrätta med detta kunskaps- och attitydproblem bland offentliganställda som på olika nivåer handlägger vårdnadsärenden. Sammantaget måste samhället bli bättre på att förstå att det faktiskt finns mammor som uppsåtligt söker frånta sina barn möjligheten att bibehålla en sund relation och kontakt med sin pappa efter en separation.

Stockholm den 7 oktober 2008

Fredrik Schulte (m)

Staffan Appelros (m)

Jan Ericson (m)

Betty Malmberg (m)

Mats Johansson (m)

Nils Oskar Nilsson (m)

Finn Bengtsson (m)

Annicka Engblom (m)

Curt Linderöth (m)